

2009-03-30

Remissvar angående

En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:112)

Historielärarnas Förening vill härmed anmäla sina synpunkter när det gäller betänkandet En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:112). Historielärarnas Förening är en ideell organisation som verkar för att stärka och utveckla historieundervisningens villkor och kvalitet på alla nivåer (grundskola, gymnasium, högskola och folkbildning). Det betyder att föreningen anser utformningen av den framtida lärarutbildningen vara av största betydelse.

Sammanfattande synpunkter

Historielärarnas Förening anser att de förslag som betänkandet ”En hållbar lärarutbildning” innehåller, i huvudsak är mycket positiva för kvaliteten i den svenska lärarutbildningen. Om de genomförs och kombineras med tydliga behörighetsregler, en tydlig timplan och tydliga kursplaner finns goda möjligheter till en kvalitativ höjning av den svenska skolan. Läger man därtill en ökad frihet för lärare att styra över sin egen fortbildning kan detta sammantaget bidra till att öka läraryrkets attraktionskraft, vilket ytterligare skulle bidra till en positiv skolutveckling. Följande sammanfattande punkter kommenteras i urval längre fram i dokumentet:

Positiva inslag i betänkandet är:

- Samtliga inriktningar ger dubbla examina, dels en typ av lärarexamen, dels en generell akademisk examen;
- Ämneskunskaperna förstärks för ämneslärare, bl.a. genom att VFU inte kläms in i ämneskurserna utan får ett eget utrymme;
- Utbildningen ges en tydlig forskningsbaserings;
- Professionaliseringen blir tydligare genom att olika kategorier av lärare ges mer ändamålsenliga inriktningar av sina studier;
- Alla kategorier av lärarstudenter får, oberoende av inriktning, möjlighet vidareutveckla sig inom något undervisningsämnes didaktik;
- ”Den gemensamma kärnan”, som föreslås ersätta det nuvarande allmänna utbildningsområdet, innehåller ett innehållsligt spektrum som sammantaget ger en avsevärd förstärkning av de blivande lärarnas professionella kompetens.

- Inrättandet av nationella centra för forskning kring undervisningsämnens didaktik ger ökade möjligheter till kontinuerlig utveckling av såväl lärarutbildningen som av det ämnesknutna innehållet i lärarnas fortbildning;
- Förslaget om införandet av s.k. fältskolor möjliggör att lärarstudenterna får genomföra sin VFU i en miljö där det finns speciell handledarkompetens kopplad till studentens inriktning;
- De ämneskombinationer som föreslås för blivande ämneslärare bör ses som normalkombinationer men andra varianter bör kunna komma i fråga.
- Förslaget om nya och skärpta krav på lärarkompetens för lärarutbildningens lärare, tidsbegränsning av vissa anställningar samt kombinationsanställningar innebär betydligt bättre förutsättningar för en ändamålsenlig utbildning för alla kategorier av blivande lärare;
- Examensrättsprövningen, rätt utformad, kan bidra till att upprätthålla en god kvalitet.

Negativa inslag i betänkandet är:

- Otydligheten när det gäller hur många högskolepoäng en lärare minst måste ha för att få undervisa i ett visst ämne inom årskurserna 1-6;
- Otydligheten när det gäller sambandet mellan ämnesutbildning och VFU. Detta nödvändiga samband får inte riskera att bli ersatt av en koppling mellan VFU och allehanda allmäntdidaktiska eller utbildningsvetenskapliga kurser.
- Otydligheten (s. 390) när det gäller det föreslagna anslaget till lärarutbildningarna för att underlätta handledning riktad mot kommunala satsningar (75 000 kr per år för varje kommunalt finansierad doktorand i utbildningsvetenskap). Anslaget bör absolut knytas till ”utbildningsvetenskap med inriktning mot något undervisningsämnes didaktik” för att det inte skall kunna användas till allt som rubriceras som ”utbildningsvetenskap” eller ”didaktik”.

Några kommentarer

Återupprättandet av lärares yrkes stolthet

Betänkandet innehåller en lång serie positiva förslag, av vilka ett flertal nämns i sammanfattningen ovan. Det kanske viktigaste är själva anslaget i betänkandet, att återupprätta lärarnas yrkes stolthet, möjligheten att känna sig som en välutbildad expert. Intentionerna att ge utbildningen en tydlig forskningsbaserad grund är också positiv. Uttrycket didaktik används ofta med skiftande definitioner. Det förtjänar att påpekas att ingen didaktik är möjlig utan ett innehåll. En processbaserad utbildning som inte har klara mål och beskrivningar när det gäller ämneskunskaper, kan aldrig bli mer än en förpackning utan innehåll. Betänkandet markerar tydligt att didaktik måste ses utifrån respektive undervisningsämnes perspektiv. Därtill kommer de centrala kunskaper och kompetenser som framgår av innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Historielärarnas Förening ser med glädje på att inslag som demokratins teori och praktik, pedagogikens historia, skoljuridik och specialpedagogik innefattas i den gemensamma kärnan. Den verksamhetsförlagda utbildningen bör, precis som markeras i betänkandet, knytas till

studentens inriktning och i en tydlig progression. Det förutsätter att lärarutbildarna själva är väl förtrogna med skolans verklighet och har en gedigen kompetens i respektive undervisningsämnes didaktik. Förslaget om nya och skärpta krav på lärarkompetens för lärarutbildningens lärare,

tidsbegränsning av vissa anställningar samt kombinationsanställningar innebär betydligt bättre förutsättningar än i nuläget för en ändamålsenlig utbildning för alla kategorier av blivande lärare. Forskningsbaseringen är av stor betydelse för användbarheten av lärarutbildningen. Också här är kraven på kompetens hos lärarutbildarna en nyckelfråga, vilket betänkanudet också framhåller. Genom att samtliga inriktningar föreslås leda till dubbla examina, dels en lärexamen, dels en generell akademisk examen, ökar attraktionskraften för lärarutbildningen som sådan.

Ämneskursernas innehåll

Ibland påstås det att innehållet i ämneskurser måste vara olika uppbyggda för de studenter som utbildar sig till lärare i förhållande till de studenter som inte primärt skall bli det. De lärarstudierande har givetvis samma behov av ett vetenskapligt förhållningssätt till historia som andra historiestudierande. Inom Historia har didaktiken, dvs. historiedidaktiken, gradvis kommit att bli en vetenskapsgren, alltså en del av disciplinen Historia, som på många håll studeras även av dem som själva inte planerar att bli historielärare. Det finns ändå anledning att understryka vikten av att ämnesutbildningen för just blivande historielärare sker med ett didaktiskt och metodiskt perspektiv så att den tydligt kopplas till deras kommande arbete inom skolans historieundervisning. Detta kan med fördel ske genom att de undervisande lärarna inom lärarutbildningen själva har en gedigen lärarbakgrund. Vid lärarutbildningarna ansvariga VFU-lärare bör av samma skäl vara högskolelärare med en gedigen bakgrund i respektive undervisningsämnes didaktik. Lika viktigt är, som utredaren framhåller, att det finns en ämnesdidaktisk forskningsmiljö där lärarutbildning ges.

Själva innehållet i ämneskurserna bör svara mot vad som utifrån skolans kursplaner är relevant för den nivå lärarstudenten är inriktad mot. Men, det är också viktigt att ämneskurserna inom lärarutbildningen ställer samma krav på seminarieuppsatser och vetenskaplig progression som andra ämneskurser så att lärarstudenterna har möjlighet att fortsätta sina studier både inom respektive disciplin och i utbildningsvetenskap.

För lärarstudenter med inriktning mot grundskolans årskurser 1-6 kommer, enligt betänkanudet, utrymmet för ämnesstudier att vara begränsat till ett NO- eller SO-block för förskollärarna och grundlärarna 1-3. För grundlärarna 4-6 handlar det om en termin per fyra ämnen, alltså 7,5 hp per ämne, vilket innebär fem heltidsveckor. Detta är naturligtvis alltför litet. Den nuvarande ordningen för lärarutbildning garanterar inte att studenterna verkligen ges några ämnesstudier men på vissa håll i landet överstiger de den nivå som i betänkanudet föreslås bli den normala. Historielärarnas Förening vill framhålla önskvärdheten av att de blivande grundlärarna 4-6 ges möjlighet till mer omfattande ämnesstudier än vad som föreslås i betänkanudet och vill också peka

på möjligheten av att använda ämneslärare för undervisning på denna nivå. Under alla förhållanden ser Historielärarnas Förening det som nödvändigt att de korta ämneskurser som det enligt betänkandet blir fråga om för grundlärare i årskurs 1-6 utformas så att de ger en viss ämneskunskap och att ansvariga lärare vid respektive lärarutbildningen verkligen själva har den kompetens som krävs ämnesmässigt och didaktiskt för att göra de didaktiserade översikter som kommer att behövas.

Utbildningen måste uppfylla krav på tydlig ämnesbehörighet på alla nivåer

Historielärarnas Förening har under många år uttryckt sin övertygelse om att den svenska skolan kan förbättras kvalitativt om välutbildade lärare ges betydande frihet inom ramen för sin yrkesprofession. Det betyder att lärarna måste ha både en gedigen ämnesutbildning och goda kunskaper om skolan som sådan, om dess roll och uppdrag, samt kompetens att kunna anpassa sin undervisning till elevernas skiftande förutsättningar. Andra viktiga generella omständigheter som påverkar undervisningens villkor är att det finns en tydlig timplan som garanterar eleverna viss minimitid i varje ämne, tydliga kursplaner som markerar vilket huvudsakligt ämnesinnehåll undervisningen skall ha samt tydliga behörighetsregler för alla kategorier av lärare. Vi måste komma bort från det lagliga godtyckets skola, där rektorer med hänvisning till luddiga paragrafer kan sätta en lärare att undervisa i ämnen som hon eller han saknar utbildning i. Betänkandets förslag innebär på denna punkt en välkommen skärpning av kraven. Det finns dock anledning att påpeka att för ”grundlärarna” är förslaget otydligt när det gäller hur många högskolepoäng de måste ha bakom sig för att anses vara behöriga för undervisning i ett visst ämne och en viss årskurs. All erfarenhet visar att det inte räcker att hoppas på det bästa eller att utgå från att skolhuvudmännen eller rektorerna skall vara ansvarsfulla. Vad som behövs är distinkta behörighetskrav som skall ligga till grund för hur utbildningen för respektive lärarkategori skall se ut, ämne för ämne och årskurs för årskurs.

Nationellt ämnesdidaktiskt centrum i Historia

Förslaget med upprättande av nationella centra för ämnesdidaktisk forskning är utmärkt (se nedanstående reflektion angående ämnesdidaktik). Att skapa ett nationellt centrum som kan utveckla den historiedidaktiska forskningen kommer att innebära en förstärkning av historiedidaktiken även i andra delar av utbildningssystemet, varför det är angeläget att det kommande nationella centret utformas till en gemensam resurs. Men det kommer framför allt att innebära en förstärkning av skolans historieundervisning med just den forskningsbaserade ämnesdidaktiska kunskap som ämnesundervisningen kräver. Skolämnet historia har nämligen, liksom andra skolämnena, sina speciella förutsättningar och behov som inte kan hanteras inom en allmän pedagogisk eller didaktisk ram.

Satsning på undervisningsämnenas didaktik

Historielärarnas Förening hälsar satsningen på ämnesdidaktik med glädje. Ett varningens finger måste dock höjas för att termen ”ämnesdidaktik” inte skall bli till vad som helst. Den bör avse, vilket markeras i betänkandet på s. 389, ”olika undervisningsämnenas didaktik”. Vi vet emellertid av erfarenhet att det vid lärarutbildningarna förekommer varianter av ”ämnesdidaktik” som i själva verket snarare innehåller mest allmän s.k. ”lärandeteori”, ljusår från just olika undervisningsämnenas didaktik. Därför är det av betydelse att de goda riktade insatser som syftar till att förstärka olika undervisningsämnenas didaktik också leder till detta. Otydligheten (s. 390) när det gäller det föreslagna anslaget till lärarutbildningarna för att underlätta handledning riktad mot kommunala satsningar (75 000 kr per år för varje kommunalt finansierad doktorand i utbildningsvetenskap) bör undanröjas. Anslaget bör absolut knytas till ”utbildningsvetenskap med inriktning mot något undervisningsämnes didaktik” för att det inte skall kunna användas till vad som helst som kan rubriceras som ”utbildningsvetenskap” eller ”didaktik”.

En annan otydlighet som Historielärarnas Förening vill uppmärksamma är frågan om hur kopplingen mellan ämne och ämnesdidaktik under VFU ska organiseras när VFU ligger frikopplat från ämneskurserna. Sambandet mellan ämnesutbildning och VFU får inte få förlorat genom att kopplingen till ämnet ersätts med en koppling till allmändidaktiska eller utbildningsvetenskapliga kurser. En sådan utveckling skulle helt strida mot de grundprinciper som utredningen står för, nämligen en genomgående förstärkning av lärares förmåga att undervisa i sitt ämne.

Examensprövning

Förslaget om examensrättsprövning är positivt, eftersom det säkerställer att de framtida lärarutbildningarna uppfyller vissa gemensamma kompetenskrav. Det är dock av stor betydelse att inte en god idé tar död på något som är positivt. Det finns i nuläget vid flera lärosäten delar av utbildningen som uppfyller de föreslagna kraven samtidigt som andra delar inte kan uppfylla dem. För att möjliggöra fortsatt utveckling av det som fungerar väl är det lämpligt att olika lärosäten gemensamt kan ansöka om examensrätt, förutsatt att de deklarerar vilken del av utbildningen som skall äga rum var. I annat fall riskerar förslaget att leda till en centralisering av examensrätten till ett fåtal större lärosäten, en centralisering som riskerar att snarare prioritera kvantitet än kvalitet.